

Cathrine Holst, Hege Skjeie og Mari Teigen (red.)

Europeisering av nordisk likestillingspolitikk

Oslo: Gyldendal 2019. ISBN 978-82-05-42704-4

Inger Skjelsbæk

Professor ved Senter for tverrfaglig kjønnsforskning, Universitetet i Oslo og forskningsprofessor ved Institutt for Fredsforskning (PRIO)

inger.skjelsbak@stk.uio.no

«[D]ette er jo ingen konkurranse heller», sier Norges ambassadør til EU, Oda Helen Sletnes i kapittel 10 av boken *Europeisering av nordisk likestillingspolitikk* hvor Cathrine Holst og Hannah Løke Kjos har invitert til en samtale. Fokuset for samtalen er hvorvidt likestillingen i Europa, i disse urolige tider, kan tenkes å ruller tilbake. Ambassadøren er betinget optimist.

Norden er likestillingsregionen *par excellence*. Sverige har, og tar, lederrollen som foregangsland på likestillingsfeltet i Europa, men de andre nordiske landene påvirker også, og lar seg påvirke, av EU. Her er utenforlandet Norge intet unntak. Nøyaktig hvordan dynamikken mellom EU og de forskjellige nordiske landene, som jo har ulik EU-tilknytning, utspiller seg på likestillingsfeltet er imidlertid mindre kjent. Og å bringe nettopp dette frem i lyset er hovedmotivasjonen for å sette sammen denne redigerte boken, ifølge redaktørene Cathrine Holst, Hege Skjeie og Mari Teigen.

Det er flere grunner til at redaktørene mener en slik bok er viktig nå. For det første er det 25 år siden folkeavstemningene i 1994 da Norge valgte å holde seg utenfor, sammen med Island, mens Sverige og Finland valgte å gå inn i unionen. Boken henvender seg til både de som er engasjert i likestillingspolitikk og de som er engasjert i EU, men boken ønsker også å nå «praktikerne», det vil si de som jobber med likestillings- og/eller EU-spørsmål i forvaltning, nærings- og organisasjonsliv, og som ønsker et innblikk i hva forskning viser om hvordan EUs likestillingspolitikk fungerer, og hvordan EU påvirker – og er blitt påvirket – på dette området (s. 12).

Boken tar videre mål av seg til å diskutere fem hovedspørsmål, nemlig (1) hvorvidt oppfatningen om at nordisk likestillingspolitikk er lite påvirket av EU stemmer; (2) hvorvidt EUs påvirkning på likestillingspolitikk i Norden er til det verre; (3) hvorvidt det er slik at land som er EU-medlemmer er mer påvirket av EUs likestillingspolitikk enn de som er utenfor; (4) hvorvidt de nordiske landene samarbeider for å påvirke EUs likestillingspolitikk, og (5) hvorvidt EUs likestillingspolitikk føyer seg inn i et mønster av mer flerdimensjonal, nyliberalistisk politikk med demokratisk underskudd, noe som igjen kan sies å påvirke nordisk likestillingspolitikk?

Dette er store og komplekse spørsmål. De ti ulike kapitlene i boken (og den avsluttende samtalen nevnt over) skrevet av ulike forfattere, adresserer disse spørsmålene på ulikt vis og er gjennomgående skrevet i et enkelt og lettfattelig språk. Forklaringer og resonnementer kan følges av praktikere, studenter og andre som er interessert i disse tematiske feltene og som ikke nødvendigvis ønsker teoretiske utledninger. Boken tar ikke mål av seg å drive frem teoriutvikling knyttet til de to hovedtemaene; europeisering og likestilling/normdiffusjon. Likevel er noen av kapitlene mer eksplisitte på teoretisk forankring og analyse enn andre; sånn som kapittel 7 av Cathrine Holst om ekspertifisering og europeisering av norske likestillingsutredninger, kapittel 8 av Karin Oline Kraglund om diskursiv europeisering av likestillingspolitiske reformprosesser og kapittel 6 av Lenita Freidenvall om feministisk diskursiv institusjonalisme, men også disse kapitlene er skrevet enkelt og henvendende til et bredt interessert publikum.

To kapitler er skrevet på dansk (kapittel 4 av Kirsten Ketscher med tittel «Uden titel diskriminering? Nej tak!» og kapittel 5 av Anette Borchorst og Lise Rolandsen Augustin med tittel «Køn, ligestilling og retliggørelse: Europæisering af dansk ligestillingspolitik») og ett er skrevet på svensk (kapittel 6 av Lenita Freidenvall om «Institutionaliseringen av svensk jämställdhet: Lager-på-lager-processer och fokusflyttningar»). Noen kapitler presenterer sammenlikningsstudier av de nordiske landene, sånn som kapittel 2 om den nordiske likestillingsmodellen, kapittel 3 om europeisering av nordisk kvinnebevegelse og kapittel 4 om likestilling i EU-domstolens praksis. Andre kapitler handler om enkeltland som Danmark, Sverige og hele fire kapitler handler om Norge.

Det er en del gjentakelser i de ulike kapitlene, som for eksempel forklaringer av hva europeisering er, historien rundt de ulike nordiske landenes EU-tilknytning, og mer. Boken er imidlertid ikke skrevet som en tidnarrativ eller en kronologisk fremstilling av utviklingstrekk. Jeg leser de forskjellige kapitlene som ulike innganger til og studier av de fem hovedspørsmålene. Dette gjør at boken kan leses som ulike uavhengige analyser. Den behøver ikke å leses kronologisk. For å kunne leses ikke-kronologisk er gjentakelsene viktige. Slik vil en student eller praktiker eller en annen tenkt leser kunne få de nødvendige rammedetaljene forklart, selv om de altså også finnes forklart i andre kapitler.

Hvordan har så påvirkning, samarbeid og endringer forandret seg over tid, og med hvilke utfall? Er det samarbeid på tvers av de nordiske landene, læring og kopiering fra de ulike landene opp til EU-nivået, eller ser vi småstater som hver for seg på ulike vis blir påvirket av overnasjonale europeiske (og andre internasjonale) beslutninger? Om det er en overgripende fortelling i boken, så handler den om at mens det på 1990-tallet var mange kvinner som var skeptiske til EU, dette kom til syne i både folkeavstemningen i Norge i 1994 og i målinger i Danmark om holdninger til EU siden 1972 (se s. 109), så har denne skepsisen endret karakter. Frykten for EU som likestillingsagent bunnset i en antakelse om at «EUs likestillingspolitikk representerer et minstemål uten rare relevansen for de likestillingspolitiske foregangslandene i Norden» (s. 20). EU-medlemskap og tilpasning ble sett på som en mulig utvikling til det verre, men erfaringene viser at bildet er mer nyansert. De nordiske landene er innbyrdes forskjellige og europeiseringen har derfor også vært ulik. Kapittel 2 av Mari Teigen og Hege Skjeie presenterer en gjennomgang av de nordiske ulikhetene på likestillingsområdet. De konkluderer med at det finnes et empirisk grunnlag for å hevde at det er en «nordisk modell» for økonomisk og demokratisk likestilling med Sverige i tetposisjon, men det er også store forskjeller. Særlig gjelder dette i måten de ulike landene har iverksatt politiske tiltak for «å fremme kjønnsbalanse i både lønnsarbeid og beslutningsmakt». På dette feltet konkluderer Teigen og Skjeie at det ikke finnes en «historisk distinkt og felles nordisk mal» (s. 53). Tvert imot råder det en betydelig grad av forskjeller som igjen får

følger for hvordan europeiseringen av likestillingsfeltet tar ulik form i de nordiske landene. Dette åpner for sammensatte forståelser av europeisering og likestilling hvor påvirkningen går begge veier; fra det nasjonale til det overnasjonale og motsatt. Ett tema som synliggjør den overnasjonale påvirkningen mest er knyttet til rettsliggjøringen av likestillingspolitikken. Flere kapitler analyserer eksempler på hvordan likelønn og diskrimineringsvern har skapt omfattende rettslig regulering av likestillingspolitikken. Disse prosessene gjør også at individer og sivilsamfunnsaktører på nye måter kan vise til EU og andre internasjonale forpliktelser som argument for å sikre likestilling og hindre diskriminering basert på kjønn.

Situasjonen i Norge er sentral i boken og det er flere kapitler som fokuserer på Norge enn de andre nordiske landene. Analysene viser imidlertid at Norge ikke nødvendigvis er et utenforland som fremstår som så veldig ulikt de andre nordiske landene som er medlemmer av unionen, men Norge har ikke samme adgang til påvirkning som våre naboland. Norge kan derfor heller ikke være et likestillingsfyrtårn som Sverige, som oftere blir forbundet med innovativ likestillingspolitikk på måter som Norge ikke blir. Kanskje er det derfor en svært pragmatisk uttalelse fra Norges ambassadør til EU, Oda Helen Sletnes, når hun sier at likestilling ikke er et konkurransefelt. Vi ville jo ha konkurrert med svært ulike spilleregler og tapt for storebror og EU-medlem Sverige, men når det gjelder kjønnskvoltering i bedriftsstyret har Norge en lederposisjon. Dette blir sett på som en norsk nyvinning på reise i Europa (s. 230). I diskusjoner i EU om liknende tiltak blir Norge og norske erfaringer pekt på og løftet frem, og likestillingspolitikken blir på dette feltet et norsk varemerke.

Dette er en bok som bør leses og komme på pensum for alle som er opptatt av å forstå likestillingspolitikk på ulike nivåer, lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Den er egnet til diskusjon og debatt for studenter i ulike fag som sosiologi, statsvitenskap, juss, psykologi og kjønnsstudier, for å nevne noen. Kapitelene legger an kritiske blikk, avliver myter og antakelser med grundig empiri og analyse.

Boken har blitt til mens Hege Skjeie, som en av de tre redaktørene, var alvorlig syk og til slutt gikk bort i oktober 2018. Det må ha vært en tung prosess å jobbe videre for Cathrine Holst og Mari Teigen. Hege Skjeies arbeid, og arbeidsmåte, preger boken og de mange kapitlene; Hege Skjeies forskning er hyppig referert og hennes kritiske blikk på tatt for gitte sannheter er gjennomgående.

Cathrine Holst og Mari Teigen – sammen med Hege Skjeie – har laget en viktig bok som lar oss få bedre innsikter i komplekse politiske prosesser, i en tid hvor likestilling og antidiskrimineringspolitikk er under press og hvor vi trenger kritiske og årvåkne blikk for å forstå den samtiden vi lever i. Arven etter Hege lever heldigvis videre.